

Aan de informateur
mw. drs. E.I. Schippers
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

4 mei 2017

Geachte mevrouw Schippers,

In een wereld waar grenzen vervagen en kinderen steeds meer wereldburgers zijn, is er een grote groep Nederlandse kinderen in het buitenland die de band met Nederland warm wil houden. Buiten onze landsgrenzen, van Sofia tot Singapore en van Santiago tot Surrey, volgen dit schooljaar ruim 14.000 leerlingen Nederlandse les. Echte wereldburgers, met stevige wortels in de Nederlandse taal en de Nederlandse of Vlaamse cultuur. Kinderen die vaak weer terugkomen - 40% al binnen vijf jaar - en zo probleemloos mogelijk willen instromen in het onderwijs in Nederland. Voor die optimale aansluiting zorgt een wereldwijd netwerk van bijna 200 scholen in 115 landen. Met Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (NOB) als spil.

Continuïteit van groot belang

Momenteel bent u met verschillende politieke partijen in gesprek over de formatie van een nieuw kabinet en de politieke agenda voor de komende jaren. Graag vragen wij u hierbij de kinderen en hun ouders in het buitenland in het vizier te houden. Zij zijn, naast expats, juist vaak kleine ondernemers, NGO-medewerkers, wetenschappers en hardwerkende pioniers, kortom onze ambassadeurs! En de band met Nederland is hen dierbaar. Zij investeren in tijd en forse eigen bijdragen om hun kinderen ook een band met Nederland te laten behouden. De internationale context waarin onderwijs aan Nederlandse kinderen in het buitenland wordt gegeven, is een rijke voedingsbodem voor kinderen die vanuit een sterke, eigen identiteit met een open blik in de wereld bewegen.

In de afgelopen jaren is dermate fors op Nederlands onderwijs in het buitenland bezuinigd, dat de bestaansgrens voor Nederlands onderwijs in het buitenland is bereikt. Als gevolg van de bezuinigingen maken zowel NOB als de Onderwijsinspectie¹ zich zorgen over de kwaliteit en

---

¹ NOB - De Staat van het Nederlands onderwijs in het buitenland 2016/2017, 12 april 2017, pagina 47.

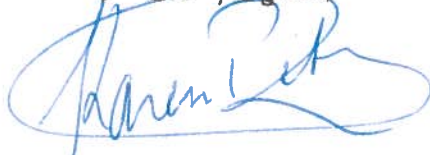
de beschikbaarheid van goed wereldwijd Nederlandstalig onderwijs, en als gevolg daarvan ook over het behoud van een gunstig vestigingsklimaat voor internationaal mobiele Nederlanders. Voor het kunnen garanderen van de kwaliteit van Nederlands onderwijs in het buitenland en het in stand houden van het wereldwijde netwerk zien wij dan ook een noodzaak tot herstel van de subsidie voor de scholen.

Nederlands vestigingsklimaat

Naast ondersteuner van het wereldwijde scholennetwerk, is NOB - in mandaat van het Ministerie van OCW - werkgever van gedetacheerde Nederlandse leerkrachten aan Europese scholen. Europees onderwijs is een bijzonder type onderwijs met een sterke focus op Europese waarden en (meer)taligheid. Europees onderwijs wordt aangeboden op veertien scholen, waarvan acht een Nederlandstalige afdeling hebben. De Europese School in Bergen is een belangrijk schakelstuk in het vestigingsklimaat van Europese bedrijven in de omgeving van Amsterdam. Met de Brexit zien we toenemende interesse voor Amsterdam als vestigingsplaats en daarmee ook voor deze Europese School. NOB zet zich in op het sterk positioneren van het onderwijsaanbod en zoekt hierbij aansluiting bij lokale en nationale overheden. Vanuit de kennis dat we weten wat de impact is van een verhuizing maar vooral ook in de overtuiging dat we snappen wat ouders zoeken, bouwen we voort op de internationale structuur die we in ons DNA hebben. We blijven deze kennis graag inzetten.

Internationalisering. Mondialisering. Het zijn geen vreemde woorden meer voor menig ouder, het zijn eerder werkwoorden. NOB is de partner van ouders die dat ervaren en doorleven. En dat willen we blijven. Daarom hopen wij dat u de noodzaak voor rust en vooral voortzetting van de huidige infrastructuur bij de onderhandelaars aan de formatietafel wilt benadrukken. Daarnaast vragen we u bij de onderhandelaars ook de noodzaak tot herstel van de subsidie voor de scholen onder de aandacht te brengen. Dit herstel is nodig voor de kwaliteit en vooral voor het in stand houden van het wereldwijde netwerk. En daarmee voor de ondernemende wereldwijde ouders en hun kinderen die bewust investeren in de band met Nederland en die daarvoor de erkenning verdienen bij Nederland te horen. Waar ze vandaag ook zijn of morgen naar toe gaan!

Met vriendelijke groet,

dr. Karen Peters

Directeur-bestuurder NOB

DE STAAT VAN HET
NEDERLANDS
ONDERWIJS IN
HET BUITENLAND

2016/2017

NOB

**MOEDERTAALONDERWIJS HELPT
KINDEREN EN JONGEREN ZICH
OPTIMAAL TE ONTWIKKELEN,**

WAAR ZE VANDAAG OOK ZIJN
EN MORGEN NAAR TOE GAAN.

Visie Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland

HET NETWERK VAN NEDERLANDS ONDERWIJS WERELDWIJD

Voor u ligt De Staat van het Nederlands Onderwijs in het Buitenland over het schooljaar 2016/2017. Voor het 2e jaar op rij sluiten we hiermee aan bij De Staat van Het Onderwijs van de Onderwijsinspectie, en maken we het wereldwijde beeld van het Nederlandstalige onderwijs compleet.

Want buiten onze landsgrenzen, van Sofia tot Singapore en van Santiago tot Surrey, krijgen duizenden Nederlandse en Vlaamse kinderen les in hun moedertaal. Ruim 14.000 dit schooljaar. Kinderen die vaak weer terugkomen naar Nederland - 40% al binnen 5 jaar - en zo probleemloos mogelijk willen instromen in het onderwijs hier. Voor die optimale aansluiting zorgt een wereldwijd netwerk van bijna 200 scholen in 115 landen. Met Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland (NOB) als spil. Dat doen we in opdracht van het Ministerie van OCW, met plezier en enthousiasme, en al 37 jaar.

NEDERLAND IN DE WERELD EN DE WERELD IN NEDERLAND

Sinds onze oprichting in 1980 hebben we veel zien veranderen. Ontwikkelingen die ons leven, onze manier van communiceren en onze manier van omgaan met elkaar beïnvloeden, misschien wel bepalen. Internationalisering en digitalisering, groeiende mobiliteit en globalisering hebben de Nederlandse traditie van uitzwermen over de wereld een impuls gegeven. Ook het Nederlandse taal- en cultuuronderwijs in het buitenland is veranderd. De internationale context waarin het onderwijs gegeven wordt, is een steeds bewustere component geworden. En daarmee een steeds rijkere voedingsbodem voor kinderen die vanuit een sterke, eigen identiteit met een open blik naar de wereld kijken. Echte wereldburgers, met stevige wortels in de Nederlandse of Vlaamse taal en cultuur. Dit proces is niet alleen van belang voor het Nederlandse onderwijs in het buitenland, maar kan dat ook zijn voor het onderwijs in Nederland zelf. Met elementen als meerstaligheid, differentiatie naar niveau binnen een klas, en het belang van identiteit hebben wij ten slotte bijna 4 decennia ervaring.

Ik ben er trots op dat deze Staat behalve de huidige ontwikkelingen en bedreigingen voor ons werkveld, ook de kracht van NOB als inspirerend en verbindend netwerk voor het Nederlands onderwijs wereldwijd toont.

dr. Karen Peters
Directeur-bestuurder Stichting NOB

✉ karen.peters@stichtingnob.nl

🐦 @cmtpeters

Inhoudsopgave

1. Nederlands) in een internationale context	8
1.1 Het migrerende kind	10
1.2 De minderjarige van moedertaal	12
1.3 Het belang van identiteit	14
2. Nederlands onderwijs in het buitenland	16
2.1 Voor de kinderen van ondernemers, expats en emigranten	18
2.2 De staat van de leerling in het buitenland	20
3. De onderwijsvormen en hun ontwikkeling	24
3.1 Volledig Nederlands onderwijs	26
3.2 Onderwijs op een Nederlandse internationale school	28
3.3 Geïntegreerd NTC-onderwijs	30
3.4 Zelfstandig NTC-onderwijs	32
3.5 Nederlands onderwijs op een Europese school	34
3.6 De staat van het Nederlands onderwijs in het buitenland	36
4. Netwerk voor Nederlands onderwijs wereldwijd	40
4.1 NOB in de praktijk	42
4.2 De ontwikkeling van een nieuwe, brede leerlijn voor het NTC-onderwijs	44
4.3 Inspectie	46
4.4 De staat van de schoolleider, leerkracht en bestuurder in het buitenland	48
5. Een toekomst in het buitenland	52

COLOFON

Redactie: Angelina van Weerdenburg - NOB, Marjolain Spoorenbank - Spoor C
Vormgeving en DTP: Spoor C, Ziezo
Illustraties: Ziezo, Nog Frisser
Drukwerk: Grafiflex

Dit is een uitgave van Stichting NOB, april 2017. De digitale versie van dit rapport is te vinden op stichtingnob.nl/destaat

I. NEDERLAND(S) IN EEN INTERNATIONALE CONTEXT

Als een land van zeevaarders, koopmannen, ontdekkingsreizigers, missionarissen, tulpenkwekers, kaasmakers, chipfabrikanten, ontwikkelingswerkers, wetenschappers, exporteurs van kennis en goederen, en van ondernemers in het algemeen, is Nederland altijd groter geweest dan zijn fysieke grenzen. Niet alleen de Nederlanders zijn in alle uithoeken van de wereld te vinden, met hen ook de Nederlands taal en cultuur.

Net zo goed als Nederland invloed heeft op de wereld om zich heen, ondervinden we binnen de landsgrenzen de werking van globalisering en tijd op onze samenleving, denk aan de opkomst van Engels als tweede of zelfs voertaal en de versmelting van woorden uit verschillende talen.

Deze dynamische wisselwerking draait om dezelfde spij: de kansen die onze identiteit ons binnen deze internationale context biedt. Een stevige identiteit zorgt voor houvast en daarmee juist voor flexibiliteit. Want wie weet waar hij of zij voor staat en vandaan komt, kan vrij de veranderende wereld instappen.

Dat bewijst zich in de vele kinderen en jongeren die met hun Nederlandse of Vlaamse ouders mee naar het buitenland verhuizen of daar geboren worden en daar (ook) onderwijs krijgen in de taal, cultuur en historie van hun eigen land. Dit laatste zorgt voor de zo belangrijke worteling - een stabiele basis om vanuit te groeien, vergelijken en te verbinden. Deze wereldburgers ontwikkelen zich als kosmopoliet en kunnen zich bij terugkeer in Nederland of Vlaanderen weer snel vinden in het onderwijs en het leven hier.

"It has been said that arguing globalization is like arguing the laws of gravity." Kofi Annan

17.243

is het aantal kinderen dat
in 2015 emigreerde.

Van de kinderen die in 2010
emigreerden keerde bijna

40%

binnen 5 jaar terug.

1 | HET MIGRERENDE KIND

In 2015 vertrokken 126.884 Nederlanders ons land, 17.243 daarvan zijn kinderen tussen de 0 en 18 jaar. Ook worden er in het buitenland jaarlijks tienduizenden kinderen geboren met de Nederlandse of Vlaamse nationaliteit.

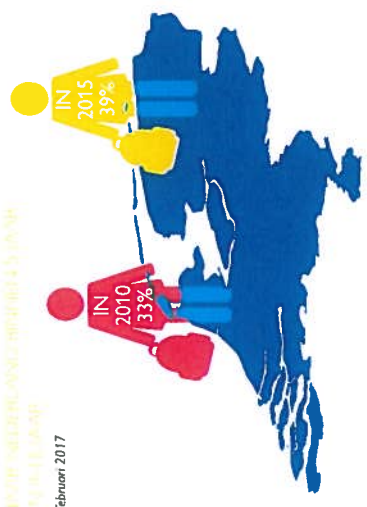
Veel kinderen wonen niet langer in 1 buitenland, maar doen in hun schoolcarrière verschillende landen aan. Een aanzienlijk deel keert vervolgens terug naar Nederland, tijdens het primair, voortgezet onderwijs of voor studie. Het aantal kinderen dat terugkeert stijgt. Van de kinderen tussen de 4 en 18 jaar die in 2005 emigreerden was ruim eenderde 5 jaar later weer terug in Nederland. Van de kinderen die in 2010 emigreerden was in 2015 al bijna 40% weer terug.

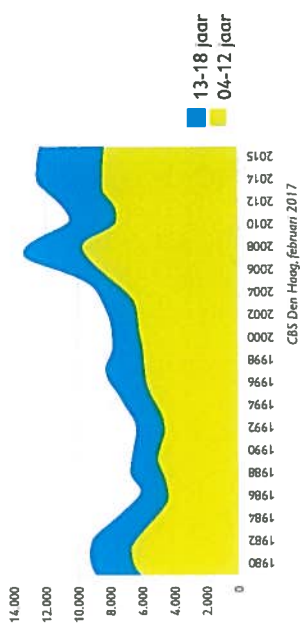
Bente, Voikamp (13): "Tot vorig jaar woonde ik niet in Nederland maar in China, Roemenië en Rusland. Daar volgde ik wel steeds Nederlandse les. Nu we in Rotterdam wonen, en ik goed meekomen en dit jaar mocht ik zelfs meedoen aan het Rotterdamse Stadsdictaat. Het fijne van alles vind ik zelf dat ik ook gewoon Nederlandse boeken kan lezen. Want lezen is mijn grootste hobby!"

TERUGKEERT NAAR NEDERLAND NA HET 4-18 JAAR

Bron: CBS Den Haag, februari 2017

AANTAL EMIGRERENDE KINDEREN (4-18 JAAR)

CBS Den Haag, februari 2017

1.3 HET BELANG VAN IDENTITEIT

Hoewel taal van zichzelf een cultuurdrager is, draagt ook het onderwijs in de cultuur bij aan de identiteitsontwikkeling van de leerlingen in het wereldwijd Nederlands onderwijs. Door leerlingen niet alleen hun moedertaal, maar ook de cultuur van hun vaderland mee te geven fungeren zij in hun verdere leven als ambassadeur van hun thuisland Nederland of Vlaanderen en vertoogt men eventuele terugkeer, toepeler

IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

Er wordt in het cultuuronderwijs in het buitenland uitgebreid aandacht besteed aan typisch Nederlandse feestdagen als Sinterklaas en Koningsdag en bij het taalonderwijs passende culturele momenten als de Kinderboekenweek. Verdiepend wordt er tijdens dit onderwijs ook aandacht besteed aan het immaterieel cultureel erfgoed van Nederland en Vlaanderen, ook wel 'het onstoffelijk levend actief erfgoed van een groep mensen of een volk' genoemd. Dit is minstens zo belangrijk voor de ontwikkeling van de culturele wortels van de leerlingen.

Onderwerpen als sociale gewoonten, rituelen, tradities, (taal)uitdrukkingen of (volks)muziek komen in de klas uitgebreid aan bod. Er is uitdrukkelijk aandacht voor de er- en herkenning van de verschillen en de overeenkomsten tussen de culturen waarmee het kind in aanraking komt, zoals bijvoorbeeld de cultuur van het woonland en de rol van de Nederlandse/Vlaamse cultuur daarbinnen. Zo maken de leerlingen verbinding tussen het weten wie zij zijn en waar zij vandaan komen, en staan zij in verbinding met andere culturen en de wereld om hen heen.

Foto: Celine Albers van

Voor altijd jong! Kinderboekenweek op Nederlandse School de Malenwiek in Atlanta (VS)

Sinterklaas op weg naar Nederlandse School 't Bartje in Kathmandu (Nepal)

Foto: Nederlandse School 't Bartje

2. NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND

Nederlands onderwijs in het buitenland biedt vandaag de dag ruim 14.000 kinderen en jongeren een goede aansluiting op het onderwijssysteem bij terugkeer enحرصat bij de ontwikkeling van hun wereldburgerschap vanuit hun Nederlandse of Vlaamse wortels.

Het netwerk van ruim 200 instellingen voor Nederlands wereldwijd biedt de leerlingen de mogelijkheid om de Nederlandse taal en cultuur te leren en/of bij te houden. Afijd op een manier die bij de situatie van de leerling past: in deeltijd of voltijd, lokaal of op afstand, en op basis- of voortgezet onderwijsniveau.

NETWERK VOOR GOED WERELDWIJD NEDERLANDS ONDERWIJS

Door alle kennis, ervaring en partijen te verbinden, waarborgt NOB sinds 1980 in opdracht van het Ministerie van OCW de kwaliteit en continuïteit van het Nederlands onderwijs wereldwijd. Met belangenbehartiging, voorlichting en ondersteuning en ontwikkeling op organisatorisch, inhoudelijk en persoonlijk niveau.

De kwaliteit van de bij NOB aangestloten scholen wordt getoetst door de Nederlandse Onderwijsinspectie.

WERELDWIJDE AMBASSADEURS

De ouders, die bewust investeren in de band met Nederland, en de kinderen, die wereldwijd Nederlands onderwijs volgen, zijn onze wereldwijde ambassadeurs. Het behoud van hun Nederlandse taal en cultuur vergroot

voor deze kinderen de kans op een succesvolle terugkeer naar Nederland of Vlaanderen in de schoolgaande leeftijd of voor studie.

INSPIRATIE VOOR NEDERLAND

De ervaring en expertise op het gebied van Nederlands moedertaal- en cultuonderwijs in een internationale context is een waardevolle bron van inspiratie en informatie voor de internationalisering van het onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Zo zegt ook de Onderwijsraad in het rapport Internationaliseren met Ambitie (mei 2016):

"Het Nederlandse onderwijslandschap internationaliseert ook door een breder aanbod aan internationaal onderwijs. Omgekeerd zijn er in het buitenland Nederlandse scholen waar leerlingen een volledig onderwijsprogramma volgen of scholen met een programma Nederlandse taal en cultuur in aanvulling op het reguliere onderwijs ter plekke. (...) De raad is ervan overtuigd dat de kennis over lesmethodes, lesmateriaal en bijvoorbeeld professionalisering van docenten uit het institutionele internationale onderwijs een bijdrage kan leveren aan het reguliere onderwijs."

IN TOTAAL VOLGEN IN SCHOOLJAAR 2016/2017 **14.103** LEERLINGEN IN **115** LANDEN NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND. **12.685** LEERLINGEN VOLGEN HET ONDERWIJS VIA EEN BIJ NOB AANGESLOTEN NEDERLANDSE SCHOOL OF ORGANISATIE VOOR AFSTANDSONDERWIJS. NOG **1.418** LEERLINGEN VOLGEN OP **8** AFDELINGEN VAN EEN EUROPESE SCHOOL NEDERLANDS ONDERWIJS ALS ONDERDEEL VAN HUN CURRICULUM.

2.1 VOOR DE KINDEREN VAN ONDERNEMERS, EXPATS EN EMIGRANTEN

DE KINDEREN

Voor kinderen die een aantal jaren in het buitenland hebben gewoond, is een goede aansluiting op het onderwijs in Nederland cruciaal om hen zo snel mogelijk de weg in Nederland (weer) te helpen vinden. Qua taalbeheersing, maar ook qua gebruiken en omgangsvormen. Het voorkomt dat kinderen zich verloren voelen, dat ze blijven zitten of naar een lager opleidingsniveau afstromen.

DE OUDERS

De meeste mensen vertrekken uit Nederland voor een baan in het buitenland. Bij een derde van de ouders dat gebruik maakt van Nederlands onderwijs in het buitenland gaat het om traditionele expats die worden uitgezonden door een Nederlands of Vlaams bedrijf. Opvallend is dat het aantal expats wereldwijd afneemt. De gevolgen van de crisis in de olie- en gassector zijn wereldwijd voelbaar. Ook de vergoedingen die vanuit de grote bedrijven worden gegeven aan ouders in het buitenland zijn tanende.

Tweederde van de ouders bestaat uit mensen die op eigen initiatief met hun gezin naar het buitenland gaan. Van een rozenkweker in Kenia, tot een zelfstandig grafisch vormgever

in Spanje, een journalist bij een grote Amerikaanse krant of een consultant voor duurzame huisbouw in Azië, ondernemende Nederlanders en Vlamingen vinden we overal.

DE INVESTERING

De Nederlandse scholen in het buitenland zijn sinds de subsidiestop¹ per 1 januari 2017 voor hun inkomsten volledig afhankelijk van de ouderbijdrage en een sporadische sponsoring door het (vaak lokale) bedrijfsleven.

De zeer diverse ouderpopulatie en de grote verschillen in lokale levensstandaarden vertalen zich door in de kosten van het Nederlands onderwijs wereldwijd. Op locaties waar een zeer gemiddelde ouderpopulatie is, wordt vaak gebruik gemaakt van een gedifferentieerde ouderbijdrage. Expats die de rekening voor het onderwijs bij hun werkgever kunnen declareren betalen dan meer. Voor het aanvullend Nederlands onderwijs is de ouderbijdrage gemiddeld 1000 euro per kind per jaar. Voor volledig

Nederlands onderwijs in het buitenland ligt dit bedrag uiteraard hoger. De kosten voor alstandsonderwijs variëren sterk per aanbieder.

1/3

TRADITIONELE
EXPAT

2/3

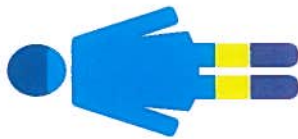
OP EIGEN
INITIATIEF

¹ Scholen ontvangen tot 1 januari 2017 een aanvullende subsidie van 250 euro per leerling per jaar.

"De ouderpopulatie op onze school is zeer divers en varieert van expats die worden uitgezonden, tot ouders die werken voor een NGO alsook Nederlanders of Vlamingen die getrouwd zijn met een Keniaanse. Opvallend is de terugloop van het aantal expats. Er zijn nu relatief meer ouders die zich op eigen initiatief en voor langere tijd vestigen in Nairobi." Thomas van der Wiele, directeur Nederlands School Society Nairobi (72 leerlingen in schooljaar 2016-2017)

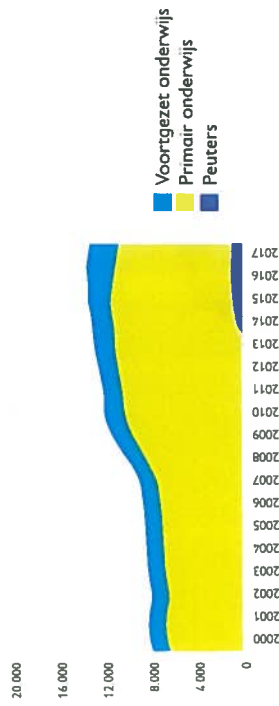
2.2.1 DE STAAT VAN DE LEERLING IN HET BUITENLAND

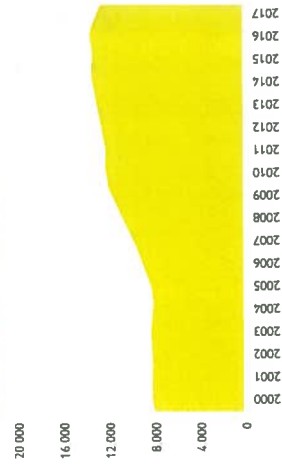
14.103 IS HET AANTAL LEERLINGEN IN SCHOLJAAR 2016/2017. HET TOTAAL AANTAL ONDERWIJSINSTELLINGEN IS 208.

- 19% volgt volledig Nederlands onderwijs (2.612 leerlingen op 20 scholen)
- 60% volgt aanvullend onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur (8.524 leerlingen op 173 scholen)
- 10% volgt Nederlands onderwijs op een Europese School (1.418 leerlingen op 8 scholen)
- 11% volgt afstandsonderwijs (1.559 leerlingen bij 7 organisaties)

AANTAL LEERLINGEN PER ONDERWIJSNIVEAU
exclusief leerlingen Europese scholen

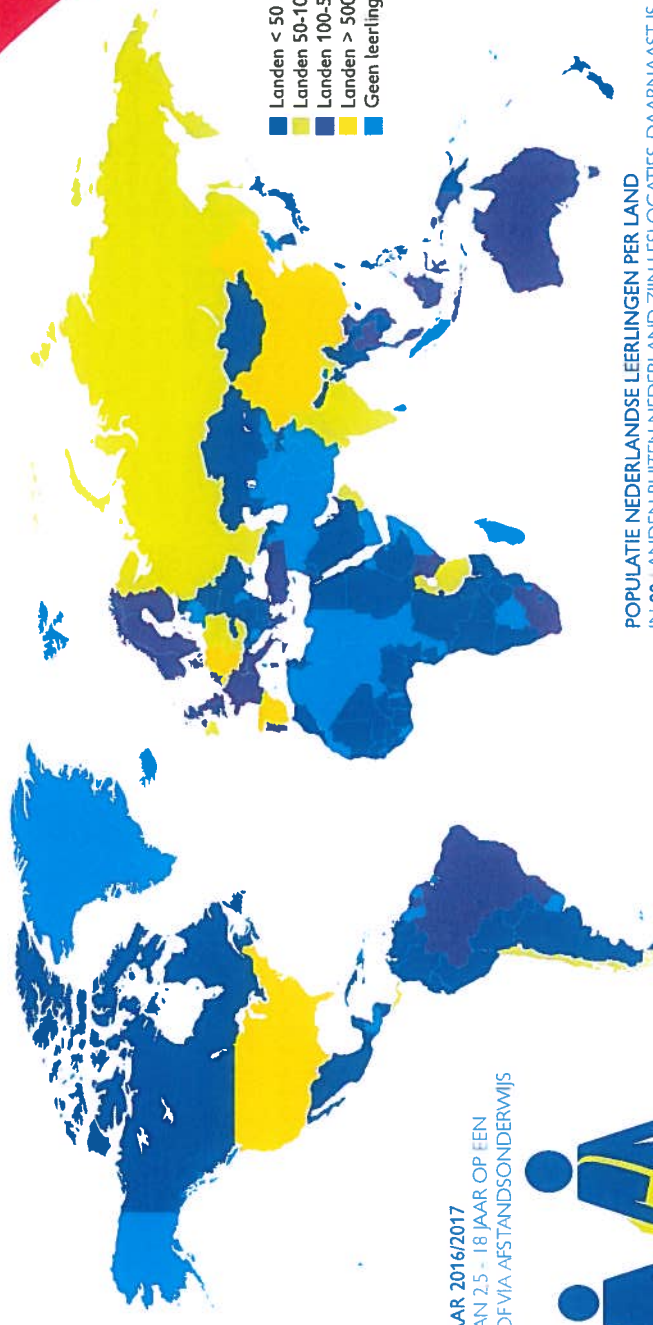

TOTAAL AANTAL LEERLINGEN IN HET NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND
exclusief leerlingen Europese scholen

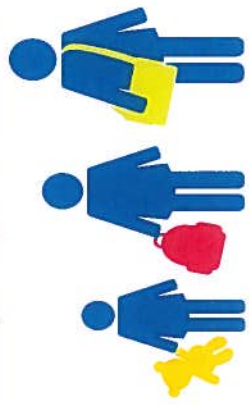
Arthur Schillewaert zit in groep 7 van 't Klakhuys in New York, hij woont samen met zijn vader, moeder, broerje en zusje sinds 2012 in de Verenigde Staten. Zijn moeder, Sigrid van Schelstraete: "Aanvankelijk was de belangrijkste reden om te kiezen voor Nederlands onderwijs om onze kinderen gemakkelijker terug in het onderwijs in Vlaanderen te laten stappen als we terugkeren. Ook al spreken we altijd Vlaams met de kinderen, wij kunnen hen onvoldoende bijbrengen over spelling, zinsbouw en vloeiend lezen. Ook de Belgische cultuur en identiteit vinden we heel belangrijk; leren over Sinterklaas, elk jaar fier een spreekbeurt over België kunnen doen en dingen uit België kunnen delen (chocolade!). Ondertussen hebben we beslist dat, als we terugkeren, de kinderen waarschijnlijk naar een internationale school zullen gaan, om zo alle kansen qua talen en verdere studies open te houden. Toch laten we hen terwyl we in het buitenland wonen zo lang mogelijk Nederlands onderwijs volgen. Want we geloven dat het een kans voor hen is om perfect 2- of 3-talig te zijn en blijven."

2.2.2 DE STAAT VAN DE LEERLING IN HET BUITENLAND

Landen < 50 leerlingen
 Landen 50-100 leerlingen
 Landen 100-500 leerlingen
 Landen > 500 leerlingen
 Geen leerlingen

SCHOOIJJAAR 2016/2017
 12.685 LEERLINGEN VAN 2,5 - 18 JAAR OP EEN
 NEDERLANDSE SCHOOL OF VIA AFSTANDSONDERWIJS

378 PEUTERS
 9.914 PRIMAIR ONDERWIJS
 2.393 VOORTGEZET ONDERWIJS

RUIJ 10% VAN DE LEERLINGEN HEEFT DE
 BELGISCHE NATIONALITEIT.
 DE MEESTE BELGISCHE LEERLINGEN BUITEN
 NEDERLAND EN BELGIË VINDEN WE IN DE
 VERENIGDE STATEN, FRANKRIJK, SPANJE, SINGAPORE
 EN DE VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN.

POPULATIE NEDERLANDSE LEERLINGEN PER LAND
 IN 80 LANDEN BUITEN NEDERLAND ZIJN LESLOCATIES. DAARNAAST IS
 NEDERLANDS ONDERWIJS OVERAL TER WERELD MOGELIJK VIA
 AFSTANDSONDERWIJS. HIERDOOR WORDT DIT SCHOOIJJAAR IN 115
 LANDEN BUITEN NEDERLAND NEDERLANDS ONDERWIJS GEVOLGD.

AANTAL LEERLINGEN PER ONDERWIJSVORM
 *exclusief leerlingen Europese scholen

Leerlingen op volledig
 Nederlandse scholen
 Leerlingen op NTC-scholen
 Leerlingen afstandsonderwijs
 (volledig en NTC)

3. DE ONDERWIJSVORMEN EN HUN ONTWIKKELING

Het Nederlands onderwijs in het buitenland kende in haar beginjaren één vorm: volledig Nederlands onderwijs vergelijkbaar met dat op een school in Nederland, met name bedoeld voor de kinderen van expats en zendingen. Al in 1920 werd de Hollandse School Singapore opgericht, niet lang daarna volgden onder andere de Schroederschool op Curaçao en de defensiescholen in Duitsland. Daarnaast maakten ouders vanaf 1948 gebruik van het volledig Nederlands onderwijs van de Wereldschool, waarmee op afstand per post lessen gevolgd konden worden. De meeste gezinnen trokken voor een vast aantal jaren naar het buitenland en keerden dan weer terug, de internationale mobiliteit was beperkt.

Met de jaren nam de globalisering en daarmee de wereldwijde mobiliteit toe. Steeds meer mensen vestigden zich voor langere tijd in een ander land, niet langer alleen vanwege bedrijfsmatige uitzending. Steeds vaker vertrokken Nederlanders en Vlamingen op eigen titel naar het buitenland, om te ondernemen, te ontdekken of zich bij hun buitenlandse geliefde te voegen. Om zo snel mogelijk te integreren, volgden de kinderen het lokale onderwijs. Door de opkomst van het internationaal onderwijs in de jaren negentig werd de mogelijkheid voor kinderen om overal ter wereld dit type onderwijs te volgen, verruimd.

Maar de behoefte om ook het Nederlands bij te houden bleef. Wereldwijd organiseren ouders (en bedrijven) daarom initiatieven voor kinderen om de Nederlandse taal en cultuur te leren of bij te houden, naast hun lokale of internationale opleiding. In de jaren negentig van de vorige eeuw leidde dit tot de erkenning van het NTC-model (Nederlandse Taal en Cultuur) op basis waarvan scholen zich konden aansluiten bij NOB. Voor hun leskwaliteit kwamen de instellingen onder toezicht van de Nederlandse Onderwijsinspectie, iets dat al langer gold voor de volledig Nederlandse scholen.

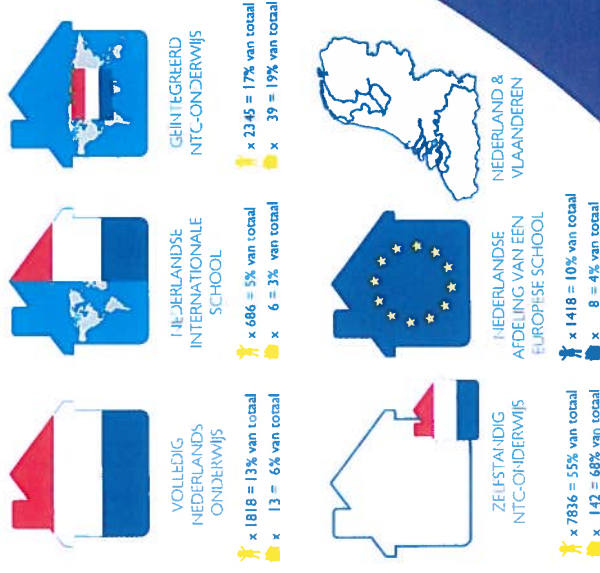
Het NTC-onderwijs bereidt kinderen voor op een zo soepel mogelijke aansluiting op het onderwijs in Nederland, in een beperkt aantal uren aanvullend op de internationale of lokale school!

Ook het onderwijs op afstand ontwikkelde zich. Waar contacten eerst per post, telefoon en later fax verliepen, kunnen kinderen nu waar dan ook ter wereld online Nederlands onderwijs volgen.

¹ Zie voor meer informatie pagina 30

Een belangrijke taak van NOB is de voorlichting aan ouders over het bestaan, het nut en de mogelijkheden van Nederlands onderwijs wereldwijd. Voor hen is met name het verschil interessant tussen volledig, aanvullend en afstandsonderwijs. Oftewel een school waar hun kind de hele week Nederlands onderwijs volgt, een school waar het kind een aantal uren per week Nederlandse taal (en cultuurlessen) volgt, en onderwijs dat thuis via de computer gevolgd kan worden.

Echter bovenstaande indeling is door de ontwikkeling in de verschijningsvormen van de bij NOB aangesloten onderwijsinstellingen ontoereikend. Zowel de diversiteit binnen de groep scholen die volledig Nederlands onderwijs, als binnen de groep scholen die NTC-onderwijs aanbieden, en de aanbieders van afstandsonderwijs is erg groot. Met ingang van 2017 is dan ook niet langer de manier waarop het onderwijs wordt aangeboden (volledig of aanvullend, digitaal of fysiek) leidend maar de rol van het Nederlands binnen het curriculum. Zo kunnen we meer aandacht besteden aan dat wat de scholen verbindt en het delen van kennis en ervaring stimuleren vanuit onze netwerkfunctie.

3.1 VOLLEDIG NEDERLANDS ONDERWIJS

Het volledig Nederlands onderwijs in het buitenland is sterk vergelijkbaar met dat in Nederland, het curriculum is gelijk aan het reguliere Nederlandse curriculum.

Nederlandse basisscholen zijn te vinden in België (Brussel en Schoten), Suriname (Paramaribo), op Curaçao (Julianadorp en Willemstad) en op Aruba (Oranjestad).

Nederlandse scholen voor voortgezet onderwijs zijn te vinden in Suriname (Paramaribo), op Curaçao (Willemstad en Julianadorp) en op Aruba (Oranjestad).

Ook kan het volledig onderwijs op afstand (digitaal) gevolgd worden, dit is een van de onderwijsvormen die wordt aangeboden door de Wereldschool.

13 onderwijsinstellingen
1818 leerlingen

73% primair onderwijs
21% voortgezet onderwijs
6% peuter

"Op de Schakel in Aruba volgen dit schooljaar 415 leerlingen in de leeftijd van 2 tot 19 jaar Nederlands onderwijs. Een doorlopende leerlijn van peuter tot eindexamenkandidaat op mavo, havo of vwo-niveau is wat onze school bijzonder maakt. Ons doel is een naadloze aansluiting op het onderwijsprogramma van Nederland zodat leerlingen hun schoolcarrière in Nederland succesvol kunnen vervolgen. Dit is in onze Caribische multiculturele en meertalige omgeving een uitdagende opdracht die we met veel plezier en passie uitvoeren." Inge la Haye, directeur

Het Hof der Lage Landen Madrid in Spanje was van oudsher een volledig Nederlandse school. De bijna 54-jarige school heeft zich ontwikkeld en verzorgt inmiddels meerstalig onderwijs. Jannette Dorgela, directeur: "Een flink deel van onze 84 leerlingen groeit op in een gezin waar meerdere talen worden gesproken, meestal Nederlands en Spaans. Er is dan ook ruim aandacht voor het onderwijs in de Spaanse taal en cultuur. Daarnaast neemt het onderwijs in de Engelse taal een zeer belangrijke plaats in. Met dit brede aanbod streven wij naar een zo goed mogelijke aansluiting bij zowel het Nederlands- als het Engelstalige (vervolg)onderwijs."

3.2 ONDERWIJS OP EEN NEDERLANDSE INTERNATIONALE SCHOOL

Op de Nederlandse internationale scholen volgen leerlingen een ander curriculum dan het reguliere Nederlandse curriculum, dit is het belangrijkste verschil met de volledig Nederlandse scholen. Voorbeelden van deze curricula zijn het International Baccalaureate (IB), het International Primary Curriculum (IPC) of een zelf ontwikkeld curriculum. Naast les in de Nederlandse taal, worden vaak ook de zaakvakken in het Nederlands gegeven.

De 6 scholen binnen deze groep zijn The Netherlands School Society Nairobi, Kenia (Nederlands/Engels - IPC), Hof der Lage Landen Madrid, Spanje (Nederlands/Spaans/Engels), de Hollandse School Singapore (Nederlands/Engels/Frans) - IPC), Netherlands International School Lagos, Nigeria (Nederlands/Engels - IPC), Netherlands Inter-Community School Jakarta, Indonesië (Nederlands/Engels - IPC) en de NCBIS Dutch Stream Cairo, Egypte (Nederlands/Engels).

De scholen in Singapore, Nairobi, Lagos en Jakarta bieden de Nederlandse variant van het International Primary Curriculum aan. Dit internationale curriculum voor kinderen van 4 tot 12 jaar werkt met specifieke leerdoelen binnen betekenisvolle thema's die aansluiten bij de belevingswereld van de kinderen. Waarbij zowel de zaakvakken als de creatieve vakken aan bod komen. NOB heeft aan de basis gestaan van de ontwikkeling van het IPC.

6 onderwijsinstellingen
686 leerlingen

88% primair onderwijs
12% peuter

DE KRACHT VAN HET NTC-CONCEPT

Kinderen in Nederland en Vlaanderen krijgen op de basisschool ongeveer 8 uur per week taalonderwijs. Daarnaast zien, horen en spreken zij vrijwel alleen de Nederlandse taal op school en daarbuiten. Nederlandstalige kinderen die opgroeien in het buitenland worden ondergedompeld in een zeer waardevolle, maar ook volledig andere taalsituatie. In veel gezinnen wordt thuis wel Nederlands gesproken, maar dat is niet voldoende om het Nederlands goed op niveau te houden. Daarvoor heeft NOB het NTC-concept ontwikkeld. NTC staat voor Nederlandse Taal en Cultuur. Leerlingen volgen gemiddeld 3 uur per week Nederlands onderwijs, waarvan zo'n 2,5 uur besteed wordt aan de Nederlandse taal en 0,5 uur aan de Nederlandse (en Vlaamse) cultuur. In de taalles is er vooral aandacht voor de taaldomeinen die onvoldoende worden ontwikkeld wanneer een kind alleen thuis Nederlands spreekt. Denk aan woordenschat, begrijpend lezen en spelling. Er zijn twee manieren waarop het NTC-onderwijs wordt aangeboden, geïntegreerd in het curriculum van de internationale school, of als naschoolse activiteit. Er zijn locaties in een groot aantal landen en door afstandsonderwijs via de computer is het onderwijs wereldwijd mogelijk.

3.3 GEÏNTEGREERD NTC-ONDERWIJS

Wanneer het NTC-onderwijs is geïntegreerd in het curriculum van de internationale school wordt het vaak benoemd als *Dutch Mother tongue*. De leerlingen volgen Nederlandse les dan wel het vak Nederlands tijdens schooltijd.

Voorbeelden van deze scholen zijn de Nederlandse afdeling van Avry international school in Houston (Verenigde Staten), de Nederlandse afdeling van de International School of Brussels (België) en de Nederlandse afdeling van de St. Andrews International School in Rayong (Thailand). Ook afstandsonderwijs Nederlands als onderdeel van een internationaal curriculum (bijvoorbeeld IB Nederlands) valt onder dit type.

39 onderwijsinstellingen
2345 leerlingen

"4,7 leerlingen van de German European School Singapore volgen 3 uur in de week Nederlandse les via LanguageOne Singapore. Deze Nederlandse taal- en cultuurlessen zijn volledig geïntegreerd in het curriculum van de dagschool. Dit draagt bij aan een grote betrokkenheid en motivatie van de leerlingen."
Helge Bernard, directeur LanguageOne

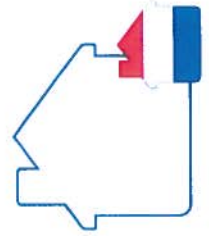

"Wij zijn ervan overtuigd dat het onderhouden van de moedertaal in het buitenland niet alleen essentieel is in verband met een eventuele terugkeer naar Nederland of België maar ook dat het tweetalig opgroeien de cognitieve ontwikkeling van kinderen versterkt! Daarom verzorgt de Molenviek, de Nederlandse school in Atlanta, al bijna 15 jaar taal- en cultuur onderwijs voor Vlaamse en Nederlandse kinderen in de leeftijd van 2 tot en met 16 jaar. Daarnaast streeft de Molenviek ernaar een stukje thuis te creëren door het organiseren van evenementen voor alle Nederlanders en Vlamingen in Atlanta." Jiska van Ede, directeur

3.4 ZELFSTANDIG NTC-ONDERWIJS

Bij zelfstandig NTC-onderwijs wordt het Nederlands taal- en cultuuronderwijs als buitenschoolse en/of naschoolse activiteit gegeven. Leerlingen volgen dit onderwijs naast een lokale of internationale school.

Voorbeelden van deze scholen zijn Nederlandse school 't Klokhuis in New York en New Jersey (VS), de Nederlandse school Kaapstad (Zuid-Afrika), 't Kofschip in Rome (Italië), de Boomkikker in San Jose (Costa Rica) en de Tulpenbolletjes op Kreta (Griekenland). Ook NTC via het afstandsonderwijs valt onder dit type.

142 onderwijsinstellingen
7836 leerlingen

83% primair onderwijs
15% voortgezet onderwijs
2% peuter

"Al 25 jaar volgen leerlingen van over de hele wereld NTC-afstandsonderwijs bij Edufax. Zo kunnen leerlingen overal en op elk moment aan hun Nederlands werken. Met lesstof en begeleiding op maat, werken we aan optimaal leerrendement bij elke leerling." Heleen van Boekhold, directeur Edufax

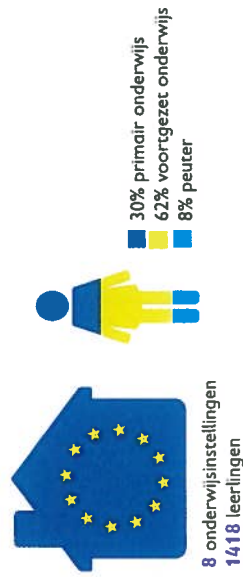
3.5 NEDERLANDS ONDERWIJS OP EEN EUROPESE SCHOOL

De Schola Europaea ofwel Europese Scholen zijn onderwijsinstellingen die onder gezamenlijk toezicht staan van alle 28 lidstaten van de Europese Unie. In totaal krijgen zo'n 25.000 kinderen in meerdere talen les, ook in het Nederlands. Het Europese onderwijs is bedoeld voor kinderen tussen 4 en 18 jaar oud.

Europese scholen zijn primair opgericht voor kinderen van ambtenaren van de Europese Unie. Ook een aantal internationale organisaties en bedrijven heeft een contract met de Europese scholen. Overige leerlingen worden onder bepaalde voorwaarden toegelaten.

Elke Europese school bestaat uit verschillende taalsecties die ieder kleuteronderwijs, lager onderwijs en voortgezet onderwijs (gelijk aan vwo) aanbieden volgens het Europese curriculum. Het onderwijs aan een Europese school wordt afgesloten met het Europees Baccalaureaat. Dit diploma geeft toegang tot het hoger en wetenschappelijk onderwijs in alle Europese landen.

8 van de in totaal 14 Europese scholen hebben een Nederlandstalige sectie of afdeling. Deze zijn te vinden in Bergen (NH), Brussel (3x), Luxemburg, Mol, München en Varese. Het aantal leerlingen aan de Nederlandstalige secties is dit schooljaar in totaal 1.418, waarvan 790 leerlingen de Nederlandse en 628 de Belgische nationaliteit hebben. Er wordt ook Nederlands onderwijs gegeven op Europese scholen waar geen Nederlandse taalsectie is, 130 leerlingen volgen daar Nederlands onderwijs.

De Europese School München kent in het primair onderwijs 7 taalsecties en in het voortgezet onderwijs 5 taalsecties, waarvan de Nederlandse er 1 is. Dit schooljaar volgen in totaal 87 Nederlandse en 20 Belgische leerlingen onderwijs aan deze sectie. De Europese School München heeft een Nederlandse directeur. Deze foto is genomen tijdens de viering van de dag van Europa op 9 mei.

3.6.1 DE STAAT VAN HET NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND

DALING AANTAL LEERLINGEN

Voor veel scholen is het schooljaar 2016-2017 een jaar van verandering. Voor het eerst sinds 13 jaar daalt het aantal leerlingen in het Nederlandse onderwijs wereldwijd (-6%).

Naast geopolitieke ontwikkelingen is de terugloop van het aantal leerlingen ook het effect van de bezuinigingen. Voor het eerst sinds 1983 ontvangen de scholen geen aanvullende financiële ondersteuning meer vanuit Nederland. Tot 2014 ontvingen bij NOB aangesloten scholen 400 euro subsidie per leerling per jaar, van 2014 tot en met 2016 was dit ongeveer 250 euro. Met ingang van 1 januari 2017 is er geen subsidie meer beschikbaar voor de scholen. NOB zet haar werk als netwerkorganisatie nog wel voort. De opdracht (regeling) vanuit de Nederlandse overheid aan NOB die garant staat voor het werk van NOB voor het behoud van de infrastructuur en kwaliteitsborging van het Nederlands onderwijs in het buitenland loopt tot eind 2018.

De subsidiestop heeft voor een groot aantal scholen verstrekkende gevolgen. Met name de zelfstandige NTC-scholen worden flink geraakt door deze bezuiniging. De wegvallende inkomsten afgezet tegen de beperkte mogelijkheden om alternatieve inkomstenbronnen aan te boren of de ouderbijdrage te verhogen leiden tot noodgedwongen keuzes die de kwaliteit van het onderwijs raken. NOB vreest dat het wegvallen van de aanvullende leerlinggebonden subsidie een negatief effect heeft op de kwaliteit en continuïteit van het Nederlands onderwijs in het buitenland op middellange termijn.

GESLOTEN SCHOLEN

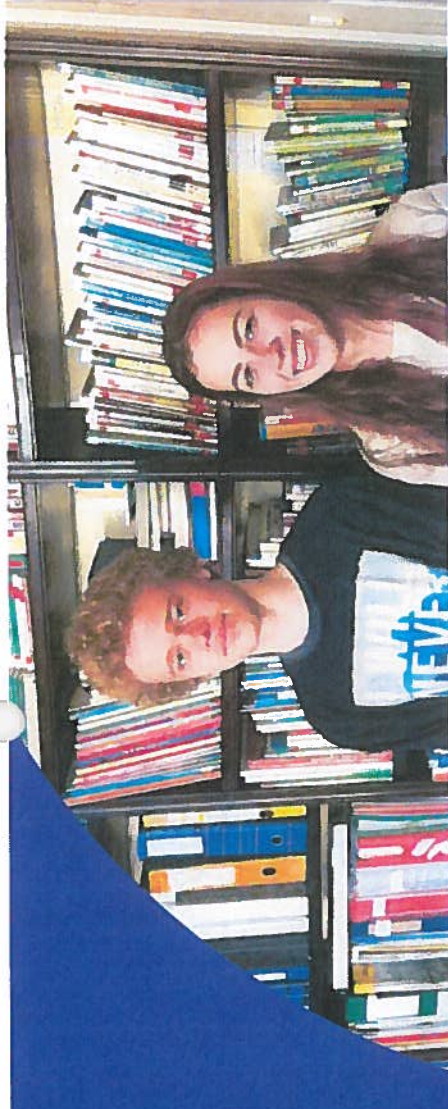
Dit schooljaar zijn 7 scholen niet langer aangesloten bij NOB. Het betreft NTC Gabarone in Botswana, het Middelpunt in Suriname, de Olijke Olifant in India, de PDO School in Oman, de NOS in Suriname, NTC Girolles in Frankrijk en NTC Cairo in Egypte. In Griekenland zijn twee scholen gefuseerd. Naast geopolitieke ontwikkelingen heeft ook het wegvallen van de subsidie bij een aantal scholen geleid tot sluiting dan wel afsluiting bij NOB.

NIEUWE SCHOLEN

Waar normaal gesproken gemiddeld 5 nieuwe scholen per jaar worden opgericht zijn dat er dit jaar 2. Het betreft Stichting Nederlands onderwijs op afstand (een onderwijsinstelling opererend vanuit Portugal) en NTC-school Stichting Miraflores in Panama.

"Stichting Nederlands Moedertaalonderwijs (NedMap), te Porto in Portugal is meer dan 20 jaar geleden opgericht, in de tijd dat fabrieken zoals Philips in de omgeving van Porto vele Nederlandse expats in dienst hadden. Met het doorzetten van de globalisering zijn deze bedrijven langzamerhand verdwenen en veranderde de ouder- en daarmee de leerlingpopulatie. Steeds meer kinderen zijn afkomstig uit gemengde gezinnen (één ouder Portugees, één ouder Nederlander of Vlaming). De ouders zijn zelfstandige of tijdelijk in dienst bij een Portugees, Nederlands of Belgisch bedrijf. De doelstelling van de school blijft de aansluiting op het onderwijs in Nederland en Vlaanderen. Het aantal NedMap-leerlingen in het voortgezet onderwijs dat in Nederland of Vlaanderen een MBO, HBO of WO opleiding volgt is 80%. Van de leerlingen in het primair onderwijs is het terugkeerpercentage zeker 50%. Ondanks een stabiel leerlingaantal is het de vraag of NedMap zal blijven bestaan. Sinds de eerste bezuiniging in 2013, toen de subsidie werd teruggebracht van ruim 400 naar 250 euro per leerling per jaar, heeft de school voortdurend bezuinigd. De aanschaf van lesmateriaal is uitgesteld of geminimaliseerd, er zijn geen ICT-investeringen gedaan en er is geen eigen schoolgebouw meer. Er wordt op dit moment besloten bij de docenten thuis. De inmiddels volledige stopzetting van de aanvullende subsidie vanuit Nederland betekent voortsatog dat de school over anderhalf jaar zal moeten sluiten." Arie Pos, Voorzitter bestuur NedMap

Helaas staat het verhaal van deze school niet op zichzelf. Het stopzetten van de subsidie zorgt voor een sterfhuisconstructie. Vrijwel alle bij NOB aangesloten scholen hebben door teruglopende inkomsten en onvoldoende mogelijkheden voor alternatieve financiering maatregelen genomen die de onderwijskwaliteit raken. Voor veel scholen geldt dat zij hun reserves aanspreken om het onderwijs voort te zetten. Reserves die niet eindeeloos zijn.

3.6.2 DE STAAT VAN HET NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND

4. NETWERK VOOR NEDERLANDS ONDERWIJS WERELDWIJD

Door alle kennis, ervaring en partijen te verbinden, waarborgt NOB de kwaliteit en continuïteit van het Nederlands onderwijs wereldwijd. We ondersteunen de 193 Nederlandse en 8 Europese Scholen in het buitenland met 23 medewerkers vanuit ons kantoor in Voorburg.

KWALITEIT

De kwaliteit van het Nederlands onderwijs wereldwijd wordt bepaald door de inzet van zeer betrokken bestuursleden, schoolleiders en leerkrachten. De leerlingpopulatie is uniek; het opleiden van Nederlandstalige kinderen die opgroeien in een internationale en meer-talige context vraagt bijzondere didactische vaardigheden. NOB ondersteunt de scholen wereldwijd en zorgt dat zij zich op organisatorisch, inhoudelijk en persoonlijk niveau kunnen blijven ontwikkelen.

VERBINDING

De optimale ontwikkeling van Nederlandstalige kinderen en jongeren - waar ter wereld zij ook opgroeien - staat of valt met de goede samenwerking van alle betrokken partijen. Voor de scholen, bestuursleden, schoolleiders, leerkrachten, overheden en andere betrokken organisaties is NOB het cement tussen de stenen. Wij zorgen voor een stevig, inspirerend netwerk waarin elke partij een waardevolle, unieke plek inneemt. We houden scholen als een spin in het web aangesloten bij Nederland en verbinden de scholen wereldwijd met elkaar

CONTINUÏTEIT

De wereld van het Nederlands onderwijs wereldwijd kenmerkt zich door een hoge mobiliteit van leraren, leerlingen en ouders. NOB is voor de bij haar aangesloten scholen het stabiele (kennis)platform. De erkenning van de meerwaarde van goed Nederlands onderwijs in de internationale context is voorwaardelijk voor de wereldwijde continuïteit en beschikbaarheid ervan. NOB zet zich hier als overkoepelende autoriteit actief voor in, zowel in Nederland als in Vlaanderen.

4.1 NOB IN DE PRAKTIJK

De scholen in het NOB-netwerk vormen een zeer divers geheel. Van grotere zeer ervaren en professionele scholen tot net opgerichte initiatieven. Dat stelt zijn eisen aan de ondersteuning die NOB vanuit Voorburg biedt. We streven naar de hoogste betrokkenheid en maatwerk. Maar alle activiteiten van NOB dienen hetzelfde doel, het duurzaam waarborgen van de kwaliteit en de beschikbaarheid van het Nederlands onderwijs wereldwijd.

VOORLICHTING

NOB verstrekt informatie over het bestaan en het belang van de verschillende mogelijkheden voor Nederlands onderwijs in het buitenland aan ouders via:

- De jaarlijkse emigratiebeurs.
- Informatie in ouder- en/of emigratiemedia.
- NOB-website - onze online scholtenzoeker wordt ruim 20.000 per jaar geraadpleegd.

BELANGENBEHARTIGING

- Het onderhouden van het contact met het Ministerie van OCW en de Onderwijsinspectie.
- Bevorderen van de zichtbaarheid van het Nederlands onderwijs in het buitenland bij koepels als de PO-raad, de VO-raad en de Algemene Vereniging Scholtenleiders, maar ook bij andere belangrijke stakehouders binnen het brede onderwijsveld, het bedrijfsleven en de politiek.
- Onderhandelen over kortingen bij bijvoorbeeld uitgeverijen, en lidmaatschappen zoals voor de landelijke klachtencommissie en de openbare bibliotheek.

ONDERSTEUNING & ONTWIKKELING

NOB ondersteunt vanuit haar brede ervaring onderwijssteams en besturen wereldwijd. Speciaal voor de doelgroep ontwikkelde adviezen en producten dragen bij aan de kwaliteit van het onderwijs. Drie recente voorbeelden zijn:

- NTC-leerlijn - zie hoofdstuk 4.2.
- CultQuest - online game voor NTC-leerlingen in de leeftijd van 11 tot 14 jaar ter ondersteuning van het wereldwijd cultuuronderwijs, waarin het immaterieel cultureel erfgoed van Nederland en Vlaanderen centraal staan.

- Praatkaarten - ontwikkeld om Nederlandse en Vlaamse kinderen in het buitenland, en hun nieuwe klasgenootjes, voor te bereiden op hun verhuizing (terug) naar Nederland of Vlaanderen. Op een voor alle leerlingen leuke manier werken de scholen mee aan een soepele overgang naar de nieuwe situatie.

VERBINDING

Bestuursleden, schoolleiders en leerkrachten wereldwijd vragen in toenemende mate om verbinding met elkaar. Hoewel de onderlinge afstanden groot zijn, gebeurt het vaak dat een school in bv. Noordwegen met dezelfde uitdagingen kampt als een school in Vietnam:

- NOB signaleert de wereldwijde behoeften en brengt scholen proactief met elkaar in contact.
- BRON - via dit nieuwe digitale platform (lancering zomer 2017) kunnen scholen deze verbinding ook zelf gemakkelijker leggen.

PROFESSIONALISERING

Een voorwaarde voor het behoud van de kwaliteit van het Nederlandse onderwijs in het buitenland, is de professionalisering van leraren, directies en besturen. Op maat gemaakt voor de verschillende groepen en behoeften, en rekening houdend met de vaak grote, fysieke afstanden:

- Persoonlijk contact en webinars (online seminars) - NOB-adviseurs delen hun kennis met scholen en individuele leraren, directeuren en bestuurders.
- Regioconferenties en de jaarlijkse bijscholing - vol cursussen en trainingen afgestemd op de unieke lesituatie in het buitenland gegeven door NOB-adviseurs en experts uit het onderwijsveld in Nederland.
- NTC-opleidingstrajecten (voornamelijk digitaal) - in samenwerking met Hogeschool Inholland en Windesheim voor leerkrachten wereldwijd.

WERVING & SELECTIE

Een goede leerkracht maakt het verschil, maar is in het buitenland niet altijd even eenvoudig te vinden. Daarom ondersteunt NOB Nederlandse en Europese Scholen wereldwijd bij het vervullen van vacatures:

- Jaarlijkse plaatsing van ruim 100 vacatures op stichtingnob.nl.
- Wekelijkse vacature-nieuwsbrief aan ruim 7.000 mensen.
- Ondersteuning bij werving & selectie op verzoek. Bijvoorbeeld bij de selectie van kandidaten en door het voeren van sollicitatiegesprekken in Voorburg of op afstand via Skype.

WERKGEVERSCHAP

NOB is sinds 1994 in mandaat van de Minister van OCW werkgever van de op dit moment 71 door Nederland gedetacheerde personeelsleden aan de 8 Europese Scholen met een Nederlandstalige sectie.

4.2 DE ONTWIKKELING VAN EEN NIEUWE, BREDE LEERLIJN VOOR HET NTC-ONDERWIJS

Door rekening te houden met de unieke internationale omstandigheden waarin leerlingen in het buitenland Nederlands onderwijs krijgen, wordt het Nederlands taal- en cultuuronderwijs nog waardevoller. Zowel in tijd als kwaliteit. Dat is de grondslag voor de nieuwe NTC-leerlijn die NOB - in samenwerking met experts in Nederland, Vlaanderen en wereldwijd - ontwikkelt.

WERELDWIJD OP MAAT

Het grootste aantal leerlingen dat Nederlands onderwijs in het buitenland volgt, krijgt onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur (NTC-onderwijs) als aanvulling op het lokale of internationale onderwijs. In het NTC-onderwijs wordt extra aandacht besteed aan taaldomeinen die onvoldoende worden ontwikkeld wanneer een kind alleen thuis Nederlands spreekt. Door meer rekening te houden met de omgeving van het kind is meer winst te behalen. De vaardigheden die opgedaan worden bij het onderwijs in de éne taal kunnen worden ingezet bij het leren van de moedertaal. Zo kan er ingespeeld worden op wat kinderen al aan (taalkundige) kennis opdoen op hun dagschool. In het toch al beperkte aantal uren NTC-onderwijs ontstaat er dan meer ruimte voor bijvoorbeeld woordenschatontwikkeling of spelling. De NTC-Leerlijn biedt ook kansen om in te spelen op de specifieke woonsituatie van de leerlingen. Dit maakt de lesstof logischer en beter passend bij de belevingswereld.

Bij de ontwikkeling van de leerlijn wordt naast de Nederlandse kerndoelen ook uitgegaan van de Vlaamse eindtermen. Hierdoor is er ook een betere aansluiting op het Vlaamse onderwijs voor de 10% Vlaamse leerlingen.

DE NTC-LEERLIJN:

- wordt het fundament voor het primair en voortgezet Nederlands taal- en cultuuronderwijs in het buitenland;
- bevat een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhoud die leiden naar einddoelen;
- is een bron voor de ontwikkeling van eigen lesmateriaal voor schoolorganisaties;
- is een houvast voor de selectie van kant-en-klaar onderwijsmateriaal en voor de handleidingen voor leerstofselectie geschreven door NOB.

BETROKKEN EXPERTS IN BINNEN- EN BUITENLAND

De domeinen waarvoor een NTC-leerlijn ontwikkeld wordt zijn woordenschat, schrijven, lezen, mondelinge taalvaardigheid en begrip, penlijst en taalverzorging. Naast experts (zoals het SLO en de Taalunie) en de onderwijsinspectie in Nederland en Vlaanderen, worden ook experts uit de praktijk van het Nederlands onderwijs in het buitenland betrokken - de mensen die straks daadwerkelijk gaan werken met de leerlijn. De ontwikkeling van de leerlijn is gestart in november 2016 en is naar verwachting midden 2018 gereed.

"De diverse context van het Nederlands onderwijs wereldwijd maakt de ontwikkeling van deze leerlijn tot een bijzondere uitdaging. De leerlijn is de stevige basis, het fundament, maar de uiteindelijke implementatie ervan op de scholen maakt het verschil. Uniek aan deze leerlijn is dat we bij het schrijven al zoveel mogelijk handvatten geven voor de implementatie ervan."

Dr. Mariëtte Hoogeveen (leerplanontwikkelaar en vakexpert Nederlands bij SLO, betrokken bij de NTC-leerlijn voor PO) en Dr. Heïge Borsset (voormalig leerplanontwikkelaar bij SLO, betrokken bij de NTC-leerlijn voor VO)

"Co-create is het toverwoord in de ontwikkeling van deze leerlijn; de samenwerking met de experts in Nederland enerzijds en de mensen uit het veld anderzijds is erg inspirerend. Het ontwikkelen van de leerlijn past bij de volwassenheid van het door NOB ontwikkelde NTC-concept, waarin het Nederlands onderwijs en de internationale context op een unieke manier samenkomen. Ik verwacht dat deze leerlijn op termijn ook waardevol en inspirerend zal zijn voor het onderwijs in Nederland en Vlaanderen."

Drs. Ine de Mulder, onderwijsadviseur bij NOB en lid van de projectgroep NTC-Leerlijn.

Mariëtte Hoogeveen (senior onderwijsadviseur bij NOB en projectleider NTC-leerlijn) en Mariëtte Hoogeveen vergaderen vanuit Voorburg met de 6 werkgroepleden wereldwijd.

4.3 INSPECTIE

De Nederlandse Onderwijsinspectie houdt toezicht op de kwaliteit van alle onderwijsinstellingen voor Nederlands onderwijs in het Buitenland die zijn aangesloten bij NOB. De Europese scholen staan ook onder inspectie-toezicht, echter dit toezicht kent een andere (Europese) vorm.

NEDERLANDS ONDERWIJS IN HET BUITENLAND

- Als voorwaarde voor aansluiting bij NOB geldt dat iedere onderwijsinstelling een bevoegde leerkracht heeft, jaarlijks een schoolgids en eens in de vier jaar een schoolplan instuurt.
  - De inspectie bezoekt organisaties en scholen in het buitenland in principe eens per vier jaar, tenzij de kwaliteit van het onderwijs aanleiding is voor een zogenaamd aangepast toezichtarrangement. In dat geval worden afspraken gemaakt over de te verbeteren punten. Het gaat immers om de waarborg van een goede aansluiting met het onderwijs in Nederland.
  - De onderwijsinspecteur kijkt naar kwaliteitsaspecten als het pedagogisch klimaat, de wijze van lesgeven, de aangeboden Nederlandse lesstof, de leerprestaties en de leertijd. Er wordt gekeken naar hoe de school zich ontwikkelt en aan verbeteringen werkt. Daarbij wordt rekening gehouden met de unieke situatie in het buitenland waarin de onderwijsinstelling zich bevindt. Daarnaast kijkt de inspectie naar het naleven van wettelijke voorschriften zoals die in Nederland gelden.
- In het schooljaar 2015/2016 heeft de Onderwijsinspectie 86 Nederlandse scholen in het buitenland bezocht. 81 daarvan kregen een basistoezicht, 5 scholen aangepast toezicht

EUROPESE SCHOLEN

Een Raad van Inspecteurs houdt toezicht op het onderwijs in de Europese scholen. Elke lidstaat, dus ook Nederland, is in deze raad vertegenwoordigd met twee inspecteurs.

Naast het toezicht zijn de inspecteurs van de Europese Scholen (mede)verantwoordelijk voor het pedagogisch-didactisch beleid voor het kleuter-, primair en secundair onderwijs en voor de evaluatie en beoordeling van getatacheerde leraren. De Nederlandse inspecteurs hebben tevens een rol in de werving en selectie van de leerkrachten die door Nederland zijn getatacheerd.

Martin Unk, teamleider toezicht buitenland Nederlandse onderwijsinspectie: *"Voor de Nederlandse scholen in het buitenland is de continuïteit door de unieke internationale situatie waarin zij opereren, met zowel een zeer mobiele leerlingpopulatie als team, vaak een uitdaging. Als gevolg van de bezuinigingen staat de wereldwijde continuïteit en daarmee ook de onderwijskwaliteit meer onder druk. De inspectie voert dit jaar op verzoek van de Nederlandse en Vlaamse Ministers van onderwijs een onderzoek uit naar de gevolgen die de bezuinigingen tot nu toe hebben op het onderwijs in het buitenland. De resultaten van dit onderzoek zijn naar verwachting tegen de zomer van 2017 bekend."*

Foto: Wimp van Apeldoorn

Team buitenland (Nederlandse scholen in het buitenland) van de Inspectie van het Onderwijs. Van links naar rechts: Rieket van den Dalder, Dianne Bruijns, Martin Unk, Daisy Hombergen, Swaanije de Bekker. Niet op de foto: Tanya Winter, Karrn Plantinga

4.4.1 DE STAAT VAN DE SCHOOLLEIDER, LEERKRACHT EN BESTUURDER IN HET BUITENLAND

VOOR
DE KLAS EN
ACHTER
DE SCHERMEN:
937

LEERKRACHTEN

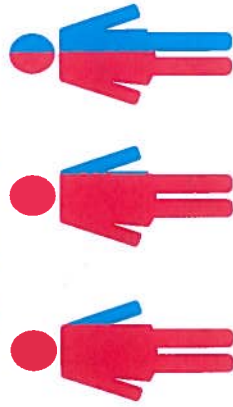
185

SCHOOLLEIDERS

728

VAAK VRIJWILLIGE
BESTUURSLEDEN

VERDELING MAN/VROUW

LEERKRACHTEN
86% VROUW
14% MAN

SCHOOLLEIDERS
81% VROUW
19% MAN

BESTUURDERS
57% VROUW
43% MAN

5 PROFESSIONALS OVER DE NOB-BIJSCHOLING

Lotte van Regteren, Oranje-dijksschool SNTC Barcelona, Spanje
Je leert interessant dingen, en je leert interessante mensen kennen

Direct na het volgen van een cursus tijdens de bijscholing voel je meteen al dat je meer kan. En dat groeit alleen maar verder als je het in praktijk gaat brengen.

Nancy van Steijn, St. Nederlandse school München, Duitsland

Het werkt echt, ik krijg er inspiratie van
De bijscholing van NOB is uniek, omdat ik er ervaringen kan uitwisselen met mensen die snappen waar ik het over heb. Dat helpt mij verder. Ik krijg er heel veel energie van, en kom vol met ideeën weer terug.

Hans Handeman, DCC De Bontekoe, Kuala Lumpur, Maleisie

Ik kom al voor de veertiende keer, en ik zou het geen jaar willen missen

Over heel de wereld zitten mensen in hun eenje of met z'n tweeën of drieën op een school met het idee dat ze zelf het wiel uit moeten vinden. Tijdens deze bijscholing ontmoet je je collega's en voel je dat we het samen doen. Dat is leerzaam en leuk. Je legt er contacten waar je verder in het jaar ook zeker nog wat aan hebt.

Monique van Antwerpen, H.J.A. Schroeder school Willemstad Curaçao

Een massale boost voor je eigen energie en inzet
Als ik op een bijscholing zie met hoeveel passie iedereen er is, dan inspireert mij dat ook weer om in m'n werk nieuwe initiatieven te nemen.

Paul Wermonts, Stichting Nederlandse School Saigon, Vietnam

Het is echt uitwisselen: nemen en brengen

Met je eigen ervaring en kennis kom je iets brengen op de bijscholing, en je komt ook om iets op te halen, om bij te leren. Soms meer dan je aankunt in die paar dagen. Alsof de harde schijf in je hoofd vol begint te raken. Maar dat neem je dan mee naar jouw locatie en daar kan je het allemaal lekker uitwerken.

4.4.2 DE STAAT VAN DE **SCHOOELLEIDER, LEERKRACHT EN BESTUURDER IN HET BUITENLAND**

30STE NOB-BIJSCHOLING, 2016 VELDHOVEN

193 LEERKRACHTEN, SCHOOELLEIDERS EN BESTUURSLIEDEN
VAN **91** SCHOLEN UIT **53** LANDEN

KWAMEN SAMEN VOOR **3** INSPIRELENDE DAGEN

5. EEN TOEKOMST IN VERBONDENHEID

De staat van het Nederlandse onderwijs in het buitenland - zo nu en dan wordt er een klein beetje naar gekeken, en het werk van vele gepassioneerde schoolleiders, leerkrachten en bestuurders. Maar dit staat is voor het eerst sinds jaren teruggekomen. Er is sprake van een 6% minder leerlingen.

Het wegvallen van de aanvullende subsidie die scholen tot vorig jaar ontvingen is voor veel scholen een financiële aderlating. Een deel van de scholen heroverweegt de aansluiting bij het NOB-netwerk. Zij percipiëren het beëindigen van de financiële ondersteuning als een signaal van desinteresse vanuit Nederland. Een bewijs dat Nederland geen waarde hecht aan het behoud van de band met Nederlanders wereldwijd. Mensen die zelf wel bewust kiezen om hierin te investeren, zowel in tijd als geld.

NOB maakt zich zorgen over de kwaliteit en de beschikbaarheid van goed wereldwijd Nederlands onderwijs, voor de leerlingen maar ook voor het behoud van een gunstig vestigingsklimaat voor internationaal mobiele Nederlanders en Vlamingen. Wij doen er dan ook alles aan om dat wat in 37 jaar is opgebouwd te blijven ondersteunen. Waar kwaliteit onze grootste zorg is, is verbinding ons krachtigste middel.

Verbinden doen we op vele manieren (1 op 1, met (online) bijeenkomsten, door scholen te matchen), met vele partijen (schoolleiders, leerkrachten, bestuurders, leerlingen, ouders, overheden) en in binnen- en buitenland. Het geloof in de kracht van verbinding, van een sterk wereldwijd netwerk is groot. Waarschijnlijk omdat we die kracht al bijna 40 jaar van dichtbij kennen. En de impact van die inspanningen nu steeds zichtbaarder wordt. Voor de ruim 14.000 Nederlandse en Vlaamse kinderen en hun gezinnen die nu buiten onze landsgrenzen opgroeien, en voor de toekomst van het onderwijs in Nederland.

NEDERLANDSE WERELDBURGERS

De 14.000 leerlingen die wereldwijd Nederlands onderwijs volgen, groeien van nature op als wereldburgers, verankerd vanuit hun Nederlandse (en Vlaamse) roots. Wereldburgerschap is voor hen geen onderdeel van een curriculum maar een onderdeel van hun 'zijn'. Zij ondervinden andere culturen aan den lijve, en zijn en blijven zich ondertussen bewust van hun eigen identiteit. Zij spiegelen en vergelijken, begrijpen en groeien, omdat ze krachtig in zichzelf staan en daardoor de beweging naar de ander kunnen maken. Zij slaan bruggen tussen culturen, opvattingen, gebruiken en geloven. Over de grenzen heen en bij hun terugkeer naar Nederland. Zij brengen hun internationale ervaring en mindset mee wanneer zij instromen in het Nederlands onderwijs en dragen daarmee (onbewust) bij aan de internationalisering van het onderwijs in Nederland.

INTERNATIONAAL COMPETENTE LEERKRACHTEN

Leerkrachten die in het buitenland ervaring hebben opgedaan zijn bij hun terugkeer van grote waarde voor het Nederlands onderwijs. Zij vinden niet alleen aansluiting bij internationale of internationaal georiënteerde scholen in Nederland, ook reguliere scholen met een internationale focus maken graag gebruik van de kennis en competenties die deze leerkrachten hebben opgedaan. Andersom biedt het Nederlands onderwijs in het buitenland voor leerkrachten in opleiding letterlijk een wereld aan inspiratie.

GRENSOVERSCHRIJDENDE EXPERTISE

Er zijn legio voorbeelden van inhoudelijke uitdagingen waar de scholen in Nederland voor staan en waar onze scholen in het buitenland jarenlange ervaring mee hebben: denk aan het ontwikkelen van een nieuw internationaal curriculum met een Nederlandse oriëntatie, de meest effectieve manier om Nederlands moedertaalonderwijs te geven in een internationale context, het aanleren van het Nederlands als (vrijwel) vreemde taal aan in het buitenland geboren Nederlandse kinderen en de differentiatie in een klas met leerlingen van zeer diverse leeftijds- en taalniveaus. Steeds meer onderwijs- en beleidsorganisaties in Nederland realiseren zich hoe uniek die expertise is en weten NOB (en de scholen) te vinden voor inspiratie en informatie.

stichtingnob.nl

NOB

NETWERK VOOR NEDERLANDS
ONDERWIJS WERELDWIJD

Stichting NOB
Mevrouw dr. K. Peters
Parkweg 20a
2271 AJ VOORBURG

Kenmerk: 201700710

Den Haag, 8 mei 2017

Geachte mevrouw Peters,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E. J. Schippers

Aan de informateur mw. Drs. E.I. Schippers
Per adres Tweede Kamer
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag

Aan de fractievoorzitters Tweede Kamer

Geachte mw. Schippers,

De TransitieCoalitie (TC), een initiatief van Siemens, Shell, Van Oord, Eneco en het Havenbedrijf Rotterdam is inmiddels uitgegroeid tot een groep van 63 aangesloten bedrijven. De omvang en impact van deze private coalitie toont het belang van de versnelling van de energietransitie voor een groene welvaart voor Nederland, vanuit het bedrijfsleven. De bedrijven van de TC omarmen de klimaatdoelstellingen van "Parijs". Het is de analyse van de TC, en die van andere partijen zoals McKinsey en de Nederlandse Bank, dat de transitie naar een duurzame economie en groene welvaart alleen mogelijk is door een geïntegreerde aanpak op het gebied van klimaat, energie en economie.

De TC ziet reële en perspectiefrijke mogelijkheden om de energietransitie te versnellen en meer en nieuwe vormen van bedrijvigheid te laten ontstaan. De private partners kunnen de benodigde investeringen vergaand zelfstandig financieren, maar rijksbijdragen voor de financiering van transitie-projecten zijn ook nodig. Een succesvolle en voortvarende realisatie vergt dat in het Rijksbeleid de volgende randvoorwaarden zijn verzekerd:

- het opstellen van een klimaatwet met nationale doelen voor CO2 emissie reductie voor 2030, 2040 en 2050 om daarmee een meerjarige zekerheid te bieden voor de benodigde investeringsbeslissingen;
- integraal Rijksbeleid via één minister voor economie, klimaat en energie,
- een borgingsmechanisme over kabinetten en overheden heen: een klimaat- autoriteit;
- het opzetten van een nationale investeringsbank die investeringen in verdere innovatie en grote energieprojecten mogelijk maakt. Dit betekent het uitbouwen en verbreden van Invest NL.

De bovengenoemde doelen zijn erop gericht om de wereld ruim beneden de twee graden temperatuurstijging te houden én een versnelling van de energietransitie te bewerkstelligen. Wij voorzien twee routes voor het behalen van de Parijse doelstellingen, zoals eerder al weergegeven in ons pamflet.

Figuur 1. Via welke routes kan Nederland een duurzame economie worden?

Versnellen kost aanvankelijk meer, maar levert ook meer op. Ten eerste omdat onze maatschappij sneller een groter aandeel duurzame energie gebruikt, wat onze welvaart in brede zin ten goede komt. Deze groene welvaart is ons inkomen, gecorrigeerd voor de kosten van milieueffecten. Ten tweede omdat er harde economische baten te behalen zijn, niet allen macro-economisch, maar duurzaamheid wordt steeds meer een rendabel businessmodel voor bedrijven. In plaats van volger wordt Nederland leider. Nederland investeert in duurzame technieken, en plukt daar de vruchten van door de technieken te gebruiken en wereldwijd aan de man te brengen. Versnellen kost meer, maar levert ook meer op, en is per saldo dus aantrekkelijker voor Nederland. Dit is de ondernemersroute.

De TC beseft dat de energietransitie een grote maatschappelijke opgave is, waarvoor de oplossing vele stappen vergt van vele partijen, over een lange periode. Deze opgave raakt vele beleidsvelden, sectoren, schaalniveaus en belanghebbenden. Deze opgave vraagt om een integraal en stimulerend overheidsbeleid, op het vlak van klimaat, energie en economie om zo de kansen te creëren voor de ondernemersroute.

Vanzelfsprekend zijn we bereid deze voorstellen nader toe te lichten en met de betreffende departementen nader uit te werken.

Hoogachtend,

Ab van der Touw, Siemens Nederland
Allard Castelein, Havenbedrijf Rotterdam
Jeroen de Haas, Eneco
Marjan van Loon, Shell Nederland
Pieter van Oord, Van Oord

Namens de initiatiefnemers van de coalitie

Eneco

Alex Kaat, Senior Adviseur Public Affairs, 06 4618 8027

Havenbedrijf Rotterdam N.V.

Jaap Jelle Feenstra, Public Affairs Officer, 06 51174876

Shell Nederland

Marjolijn Vencken, Externe Relaties, 06 24354704

Siemens Nederland

Leo Freriks, Government Affairs, 06 5584 4833

Van Oord

Robert de Bruin, head corporate communication & markets, 06 5344 0890

